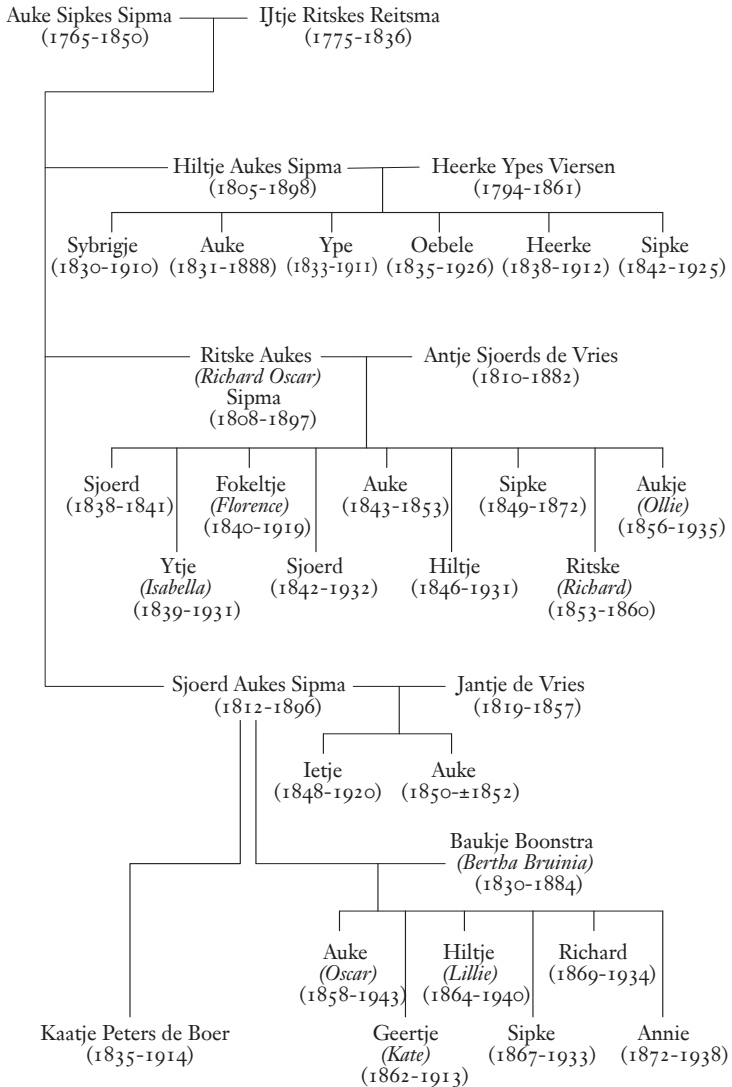

Stamboom

Voorwoord

Ik las voor het eerst over Hiltje Aukes Sipma toen ik probeerde het leven van mijn verre verwant te reconstrueren: Pieter Borger uit Surhuisterveen. Ik kwam hem op het spoor toen ik mijn familiehistorie in kaart bracht, een zoektocht die resulteerde in het boek *Al mijn moeders, een familiegeschiedenis van analfabeten, armen en arbeiders*. De Borgers (mijn moeder is een Borger) zijn van oorsprong heidebewoners. Het waren Evert en Jitske, de pake en beppe van Pieter, mijn verre voorouders, die zich na hun huwelijk in Surhuisterveen vestigden, waar ze als turfgravers aan de slag gingen.

Net zoals de aardappelsoort, die overigens geen relatie heeft tot mijn familie, zijn de Borgers stevig geworteld in de Friese grond. Slechts enkelen zijn naar elders vertrokken. Pieter was de eerste Borger die de oceaan overstak. Hij vertrok in 1867 op der-

tigjarige leeftijd naar Amerika. Om die reden fascineerde hij me. Misschien omdat ik zelf erg gehecht ben aan Friesland. Ik ben een ‘klaaiklút’: geboren en getogen in Hallum, een dorp dat in het kleigebied ligt, in het noorden van Friesland, tegen de zeedijk aan. Mijn achternaam, Terpstra, betekent ‘van de terp’. Mijn familie van vaderskant woont al generaties lang in het dorp. We grappen regelmatig dat mijn vader de kerktoren van Hallum moet kunnen zien omdat hij anders heimwee krijgt. Zelf ben ik ook niet verder gekomen dan enkele jaren Amsterdam en Groningen, vanwege studies, maar uiteindelijk weer naar Friesland teruggekeerd, naar Leeuwarden om precies te zijn. In het buitenland studeren of een tijdje over de wereld reizen, joeg me angst aan. Angst voor het onbekende. Ook word ik al sinds mijn jeugd geplaagd door heimwee.

Ik kon, tot mijn grote frustratie, weinig informatie over Pieter vinden. In Friesland probeerde hij rond te komen als grofsmid, maar het waren moeilijke tijden. Hij was een van de velen die op het idee werden gebracht om te emigreren, op zoek naar een beter bestaan. Ik wist alleen dat hij in de stad Lafayette in de staat Indiana terecht was gekomen. Waarom daar? En wat deed hij?

Na het verschijnen van mijn boek ontving ik op een dag via Facebook een bericht:

Als u gaat zoeken op www.familysearch.org en de naam Peter Borger intypt (geb. 12-10-1837) vindt u de naam van zijn echtgenote, trouwdatum en -plaats, zijn kinderen, ouders en verdere voorouders o.a. Evert Johannes Borger en Jitske Jans Bron.

Later volgde nog een bericht:

De info gaat nog een aantal generaties terug voor Johannes en Jitske. De echtgenote van Peter heet Elisabeth Wolf. Misschien eerst even een account aanmaken, maar dat is gratis. Succes!

Ik had al vele uren op FamilySearch doorgebracht om meer te weten te komen over Pieter/Peter en niks gevonden. Of, nou ja, niet niks, ik vond heel veel Peter Borgers, maar niet ‘mijn’ Pieter Borger. Toen ik de gegevens invoerde ontvouwde zich een deel van het Amerikaanse leven van Pieter voor mijn ogen.

Dat hij land wilde bezitten, blijkt uit een document van het stoomschip dat hem naar Amerika

bracht. Achter het woord ‘beroep’ staat: *Farmer*. Na in Lafayette te hebben gewoond en gewerkt, vertrok hij naar Marion County in de staat Iowa, waar hij als mijnwerker aan de slag ging. Daar ontmoette hij de uit Duitsland afkomstige Elisabeth Wolf. Samen kregen ze acht kinderen. Het geldt dat hij als mijnwerker verdiende, stelde hem in staat een boerderij te huren. Hij kwam uiteindelijk om het leven bij een mijnongeluk: er viel een stuk leisteen op zijn hoofd. Het land, de grond waarvan hij hoopte dat die hem een beter leven zou geven, werd hem fataal.

Toen ik me verdiepte in de geschiedenis van Friese emigranten die in de negentiende eeuw naar Amerika vertrokken, stuitte ik op de brieven van Sjoerd Aukes Sipma en zo kwam ik zijn oudere zus Hiltje op het spoor. Zij was een van de vele Friezen die halverwege de negentiende eeuw besloot haar geluk elders te beproeven, samen met haar man en zes kinderen. In die tijd bestond de zogenaamde ‘Friese paradox’ nog niet: het fenomeen dat Friezen consequent laag scoren op zaken als inkomen en opleiding, maar toch gelukkiger zijn dan mensen uit andere provincies. Eenmaal in Amerika schreef Sjoerd verschillende brieven naar familie en vrienden. Die brieven werden gebundeld en vanaf 1859 door zijn goede

vriend Jelle Pelmulder, een onderwijzer, uitgegeven in Friesland.

Dit boek had over Sjoerd kunnen gaan, dat zou veel gemakkelijker zijn geweest, maar daar heb ik niet voor gekozen. ‘Gewone’ emigrantenvrouwen zoals Hiltje zijn gereduceerd tot een voetnoot in de geschiedenis, en soms zelfs dat niet eens. Er zijn geen of nauwelijks brieven van hen bewaard gebleven, laat staan uitgegeven. Het zegt veel over de positie van de vrouw in die tijd. Hun rol werd ondergeschikt geacht en als vanzelfsprekend beschouwd, omdat die nu eenmaal tot de natuur van de vrouw behoorde: moeder en echtgenote zijn.

Er is een gebrek aan op feiten gebaseerd materiaal over de levens van vrouwen en hun afwezigheid in historische verslagen, met als gevolg dat ze uit de geschiedschrijving zijn weggevaagd. In vrijwel alle bronnen gaat het over de mannen die naar Amerika vertrokken. De man wordt eerst genoemd, dan de vrouw (vaak niet eens aangeduid met haar naam, maar simpelweg als ‘de vrouw van’) en kinderen. Terwijl het aandeel van vrouwen in het opbouwen van de nieuwe, Amerikaanse gemeenschappen net zo groot is geweest als dat van mannen.

‘De geschiedenis bestaat grotendeels uit de zicht-

bare daden van mannen. Het laat de onzichtbare daden van vrouwen weg,' schreef Cyrenus Cole, historicus en Republikeins politicus in Iowa eind negentiende eeuw, over zijn moeder die als kind met haar ouders naar Amerika emigreerde. De zichtbare daden omvatten de huizen, de kerken, de boerderijen en de winkels die zijn gebouwd, de wegen die zijn aangelegd, de bomen die zijn geplant, de parken die zijn verzezen. Wassen, koken, schoonmaken en kinderen grootbrengen behoren tot de onzichtbare daden omdat ze niet in steen, hout of ander materiaal worden vastgelegd, vluchtig zijn en weer voorbijgaan.

Vrouwen die zich met hun man en kinderen in de pas ontdekte gebieden in Amerika vestigden, werkten buitengewoon hard om ervoor te zorgen dat hun kinderen een beter leven kregen dan zijzelf hadden gehad. Ze vochten zij aan zij met hun mannen om dagelijkse ontberingen het hoofd te bieden, om een nieuw thuis te maken, om elke dag eten op tafel te krijgen.

De rol van vrouwen, die verweven was met het land, het huis en het gezin, verdient daarom net zo veel aandacht en respect als die van mannen en moet ook bestudeerd, beschreven en gedocumenteerd

worden. Zonder de verhalen van vrouwen is de geschiedschrijving niet compleet. ‘Het verhaal van een nieuw begin, van het dagelijks leven, van gemeenschapsvorming, van de ontwikkeling van lokale en regionale netwerken en organisaties, van de groei van een regionale identiteit en eigenheid. Dat verhaal, het echte verhaal, kan niet geschreven worden zonder vrouwen, want zij waren volwaardige deelnemers aan deze gebeurtenissen,’ schrijft professor Sue Armitage in haar artikel ‘Western Women: Beginning to Come into Focus’, dat een pleidooi is om de rol van vrouwen in het ontstaan van nieuwe gemeenschappen in de negentiende eeuw in het westen van Amerika nader te onderzoeken.

Dagboeken en correspondentie, maar ook familiegeschiedenissen, krantenartikelen, memoires en openbare registers vormen de belangrijkste bronnen. Dagboeken zijn bijzonder belangrijk en vaak ook in overvloed aanwezig. Veel vrouwen bleven in hun dagboeken schrijven in een poging om hun ‘beschaaft’ leven en hun identiteit te behouden.

Ik ben me ervan bewust dat de weergave van het leven van Hiltje op de volgende pagina’s bij lange na niet compleet is. Er zijn lacunes. De enige manier om haar leven in kaart te brengen was vaak, ironisch

genoeg, door gebruik te maken van informatie over de mannen in haar leven. Toch heb ik geen moment gearzeld om dan maar niet over Hiltje te schrijven. Haar verhaal is belangrijk, juist omdat het niet uniek is. Ze vertegenwoordigt miljoenen mensen. Gewone mensen, op zoek naar een beter bestaan. Of, zoals historicus Frederick Jackson Turner het in 1893 in een lezing over het karakter van Amerika en de Amerikanen verwoordde: ‘De Amerikaanse geschiedenis kenmerkt zich door het feit dat het een open grens had. Amerika gaf iedereen de kans om land te bezitten. Die open grens veranderde het karakter van de Europeanen. Deugden als individualisme, zelfredzaamheid, optimisme en vindingrijkheid werden rijkelijk beloond en veranderden Europeanen in Amerikanen. Aan deze grens ontmoetten gewone mensen een buitengewoon land.’